

Zygner, Leszek

Droga Pawła Giżyckiego do biskupstwa płockiego

Notatki Płockie 41/2-167, 3-10

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DROGA PAWŁA GIŻYCKIEGO DO BISKUPSTWA PŁOCKIEGO

Biskup Paweł Giżycki wywodził się z rodu Gozdawów, jednego z najstarszych na Mazowszu. Pozycja tego rodu w znacznym stopniu otworzyła mu drogę do biskupstwa płockiego. Nie było to czymś wyjątkowym na tle episkopatu polskiego XV w. Dzięki bowiem badaniom porównawczym przeprowadzonym przez Jacka Wiesiołowskiego i Andrzeja Radziwińskiego nie ulega już dziś wątpliwości, że to właśnie odziedziczona pozycja społeczna i przynależność rodowa w znacznym stopniu decydowały o wieku rozpoczęcia kariery kościelnej i otrzymaniu sakry biskupiej¹.

1. Ród Gozdawów na Mazowszu w średniowieczu

Członkowie rodu Gozdawów w XIV i XV w. należeli do mazowieckiej elity władzy. Kolebką tego rodu była miejscowość Gozdowo, położona 20 km na północ od Płocka, przy dawnym trakcie handlowo- komunikacyjnym wiodącym z Płocka do Sierpca, będąca jedną z najstarszych osad tego regionu². Do 1305 r. wchodziła ona w skład parafii bielskiej, a od wspomnianego roku stanowi samodzielny ośrodek parafialny, którego początki związane są właśnie z Gozdawami³.

Jan Długosz za pierwszego przedstawiciela tego rodu uważał wojewodę mazowieckiego Krystyna, zamordowanego w 1217 r.⁴ Był on - wedle wspomnianego kronikarza - dziedzicem Gozdowa, uczestnikiem bitwy pod Zawichostem (1205), który z rozkazu księcia Konrada I Mazowieckiego został oślepiiony i zamordowany we wsi Kowale. Jego ciało pochowano w katedrze płockiej, a potomków skazano na banicję. Zdaniem Kazimierza Pacuskiego, badającego dzieje rodu Gozdawów, przytoczony wyżej przekaz Jana Długosza oparty jest na ustnej tradycji rodowej, gloryfikującej Krystyna jako wybitnego wojewodę, obrońcę Mazowsza, a zarazem ofiarę bezpodstawnych represji ze strony księcia Konrada. Jak zaznaczył ów badacz, nośnikami tej tradycji były: godło herbowe, przedstawiające lilię (symbol niewinności), ukształtowane najprawdopodobniej w pierwszej połowie XIV w., a także zawołanie "Gozdowo" oraz częste nadawanie imienia Krystyn dla męskich potomków rodu⁵. Niewykluczone, że Jan Długosz tradycję tę poznał dzięki osobistym kontaktom z Pawłem Giżyckim w Krakowie; obaj działali w otoczeniu Zbigniewa Oleśnickiego.

Tymczasem pierwszym udokumentowanym posiadaczem Gozdowa był inny Krystyn, który w 1293 r. wystąpił na dokumencie księcia Bolesława II jako jego podcaшы⁶. W 1298 r. był on już podkomorzym książęcym⁷, a w kwietniu 1304 r. wystąpił na dokumencie wspomnianego księcia jako wojewoda czerski⁸. Z jego

inicjatywy 18 lipca 1305 r. biskup płocki Jan Wysoki h. Dołęga erygował w Gozdowie parafię, nadając tamtejszemu kościołowi dziesięciny ze wsi: Gozdowo, Głuchowo, Dzięgielewo, Cetlin, Lelice i Żrebia książęcego w Reczewie, natomiast wojewoda Krystyn ufundował kościół pod wezwaniem Wszystkich Świętych i wydzielił część wsi Głuchowo na jego utrzymanie⁹.

Według ustaleń Kazimierza Pacuskiego wojewoda Krystyn w tym czasie oprócz Gozdowa i Głuchowa mógł być również właścicielem Dzięgielewa i Lelic, miejscowości wymienionych w dokumencie erekcyjnym biskupa Jana¹⁰. Natomiast z treści dokumentu księcia czerskiego Trojdena I z 1313 r. wynika, że wojewoda czerski posiadał także: Bielawo (dziś Bielawa), Staniszewice, Szczytno (nazwa zanikła w XV w.; dziś wieś Jakubów), Gniewań, Zgórnicę, Latowicz i Dębe¹¹. Od 1319 r. Krystyn występował na dokumentach książęcych z tytułem wojewody mazowieckiego¹². Po raz ostatni jako wojewoda płocki - co nie wyklucza, że urząd ten mógł łączyć z najwyższym urzędem księstwa czerskiego - wystąpił na dokumencie księcia płockiego Wacława z 8 maja 1322 r.¹³. Zmarł najprawdopodobniej przed 1326 r., kiedy wojewodą czerskim był już inny przedstawiciel rodu Gozdawów, Wacław¹⁴.

Wraz ze śmiercią Krystyna z Gozdowa nastąpił awans dwóch jego współklejnotników: Wacława, wojewody czerskiego oraz Pawła z Gozdowa (może syna Krystyna ?), wojewody płockiego¹⁵. Biorąc pod uwagę kryterium imienne w badaniach genealogicznych, a także dość wyjątkowe występowanie wśród ówczesnych mieszkańców Mazowsza imienia Wacław (Więclaw)¹⁶, wydaje się prawdopodobne, że wymieniony wyżej Wacław, wojewoda czerski mógł być dziadkiem Wacława z Giżyc, a więc pradiadkiem biskupa Pawła Giżyckiego. Na ostateczne rozstrzygnięcie prawdziwości postawionej tezy nie pozwala brak danych na temat potomstwa wojewody Wacława, a także posiadanych przez niego dóbr.

Natomiast synem wspomnianego jut Pawła z Gozdowa, wojewody płockiego, był Jan, zwany Januszem, pierwszy znany duchowny z rodu Gozdawów. Przed 1360 r. ubiegał się on o scholasterię w kapitule płockiej, ale przegrał rywalizację o tę godność z Jackiem, synem Dadźboga, wojewody płockiego. Jako kanonik płocki wystąpił po raz pierwszy na dokumencie biskupa Stanisława Sówki z Gulczewa datowanym na 13 kwietnia 1369 r. Przed 15 lutego 1372 r. objął on prałaturę kanclerza kapitulnego, z którym to tytułem po raz ostatni wystąpił 2 maja 1376 r. na dokumencie kolejnego biskupa, Dobiesława Sówki. Między 10 września 1367 a 3 lutego 1377 r. awansował na urząd archidiacona dobrzyńskie-

go, zwolniony przez Mikołaja Sówkę z Kaszew h. Prawdzic. Po raz pierwszy jako archidiacon pojawił się na dokumencie wspomnianego już biskupa Dobiesława z 2 maja 1377 r. Po raz ostatni zaś świadczył z tym tytułem na dokumencie biskupa Ścibora z Radzymina z 9 września 1386 r. Zmarł między 20 lipca 1387 a 8 września 1388 r.¹⁷

Bliskim krewnym (synem ?) Pawła z Gozdowa, a więc może bratem kanonika Jana, był Krystyn z Gozdowa, stolnik warszawski (1353-1167) i wojewoda mazowiecki (1373-1382)¹⁸. Posiadał on dobra na Mazowszu południowym i część Gozdowa. Zmarł wkrótce po 11 grudnia 1382 r., kiedy po raz ostatni wystąpił z tytułem wojewody płockiego¹⁹, a przed 11 czerwca 1383 r., gdy na urządzie tym zasiadał już Abraham Socha ze Szczytna h. Nałęcz²⁰.

Synem tegoż wojewody Krystyna był Krystyn z Piaseczna, piszący się też z Kasek w ziemi sochaczewskiej i z Gozdowa. Działał on na dworze Siemowita IV jako podskarbi książęcy (1383-1385), marszałek dworu (1387-1400) i wreszcie wojewoda płocki (1401-1407)²¹. Zmarł między 1409 a 1412 rokiem, a jego miejsce na urządzie wojewody płockiego zajął Stanisław Grad z rodu Dołęgów²².

Z czasów działalności Krystyna na dworze Siemowita IV pochodzą dwa, ważne dla rodu Gozdawów, dokumenty tego księcia, wystawione pod tą samą datą, tj. 14 sierpnia 1391 r., w Wiskitkach²³. Pierwszy z nich dotyczył Gozdawów z ziemi płockiej i Zawkrza, mieszkających w: Gozdowie, Pępłowie, Żdżarach (obecnie Zdział), Stawiszynie, Obrąbie i Wilewie, natomiast drugi współklejnotników z południowej części Mazowsza, zamieszkających w: Bieniewie, Dębsku, Osmolinie, Żdżarowie, Lubiewie, Kątach, Lubikowie i Kawieczynie (obecnie Kawęczyn).

Drugim synem Krystyna z Gozdowa, a bratem Krystyna z Piaseczna był chorąży płocki Piotrasz, ktbry pojawił się z tym tytułem tylko w 1374 r.²⁴ Zdaniem Kazimierza Pacuskiego nie przeżył on swego ojca, a więc zmarł jeszcze przed 1382 r.²⁵

Współrodowcem Krystyna z Piaseczna, a jednocześnie potomkiem wojewody Krystyna, był Andrzej Wydźga, zwany Wigantem, czołowa postać rodu Gozdawów po śmierci Krystyna z Piaseczna. Pisał się z Rępina i Rękawczyzna, wsi położonych koło Gozdowa oraz z Ostrowa w ziemi bełskiej. Dzięki protekcji wspomnianego Krystyna znalazł się w otoczeniu księcia Siemowita IV przed 1400 r. W latach 1407-1419 był starostą bełskim, a także chorążym płockim (1411-1438), kasztelanem wiskim (1436-1440), aby wreszcie uwieńczyć swą karierę polityczną urzędem wojewody płockiego (1440-1443), który sprawował jako ostatni z rodu Gozdawów, po śmierci wspomnianego już wojewody Stanisława Grada z rodu Dołęgów²⁶. Niektóre z dóbr Wydźgi wraz z częścią Gozdowa przeszły w posiadanie bielawskiej linii Gozdawów, reprezentowanej przez potomków Świętosława Mzurki, kuchmistrza dworu księcia Janusza I, brata Siemowita IV²⁷. Syn Świętosława, Jan Mzurka, sprzedał w 1455 r. część Gozdowa biskupowi Pawłowi Giżyckiemu za sumę 400 kóp groszy. Po

śmierci biskupa dobra te przeszły na własność Jana Giżyckiego, bratanka biskupa, a od 1480 r. stanowiły one własność zdiarskiej linii Gozdawów, posiadaczy Rogowa w ziemi wyszogrodzkiej²⁸.

Wraz ze wzrostem politycznej roli Gozdawów na Mazowszu, którzy niemal przez cały XIV i na początku XV w. dzierżyli nieprzerwanie rwanie najwyższy urząd w księstwie płockim oraz inne godności, świeckie²⁹, następował również wzrost ich znaczenia w życiu Kościoła płockiego. W pierwszej połowie XV w. w kapitule płockiej zasiadało sześciu przedstawicieli tego rodu, reprezentujących linię giżycką i zdiarską Gozdawów mazowieckich. Pięciu przedstawicieli wspomnianego rodu piastowało godności prałackie. Byli to: Franciszek s. Wojciecha z Giżyc, Jan s. Mikołaja ze Zdziału, Paweł s. Waclawa z Giżyc, Zygmunt s. Waclawa z Giżyc i Strogomir s. Klemensa ze Zdziału. Natomiast Ścibor s. Jana ze Zdziału był kanonikiem płockim.

Ponieważ działalność duchownych wywodzących się z linii giżyckiej zostanie omówiona w dalszej części pracy, poświęconej rodzinie biskupa Pawła, w miejscu tym wypada przedstawić członków kapituły z linii zdiarskiej.

Najwcześniej w kapitule płockiej pojawił się Strogomir s. Klemensa. W 1427 r. zapisał się on na uniwersytet w Krakowie, po skończeniu którego starał się o prowizję na kanonik w kapitule gnieźnieńskiej. Kanonikiem płockim został przed 2 lutym 1442 r. Jego kariera prałacka w tymże kolegium kanonicznym potoczyła się dosyć szybko. W latach 1442-1446 pełnił urząd kanclerza kapitulnego, a 23 kwietnia 1446 r. otrzymał z nadania biskupa Pawła prepozyturę płocką. Utracił ją wkrótce na rzecz swego współklejnotnika, Zygmunta z Giżyc. Po śmierci zaś Zygmunta (24 listopada 1457) na krótko odzyskał swój dawny urząd. Wraz ze śmiercią biskupa Pawła (1463) Strogomir utracił znaczenie w kapitule, a prepozyturę musiał oddać na rzecz Piotra z Kuchar. Warte podkreślenia jest to, że przez cały okres swej działalności w kapitule posiadał plebanię w Gozdowie. Zmarł po 1469 r.³⁰

Zapewne bratem stryjecznym Strogomira był Ścibor s. Jana ze Zdziału. Również on w 1426 r., a więc wcześniej, niż Strogomir, zapisał się na studia uniwersyteckie w Krakowie. Po ich ukończeniu został wikariuszem w katedrze płockiej. Przed 10 lipca 1441 r. uzyskał urząd wicekustosza katedralnego, a rok później (10 września 1442) wszedł w skład kapituły katedralnej; tego dnia został ustanowiony prokuratorem generalnym kapituły. Godność tę piastował aż do śmierci. Zmarł - według zapisu w "Kalendarzu płockim" - 14 marca 1445 r.³¹

Najprawdopodobniej krewnym wspomnianych wyżej członków kapituły płockiej był Jan s. Mikołaja, piszący się ze Zdziału. W przeciwieństwie do swoich krewnych w kapitule znalazł się jeszcze przed wyjazdem na studia, uzyskując prałaturę kanclerza po Strogomirze, co nastąpiło między 4 a 23 lutego 1446 r. Po raz pierwszy z tytułem kanclerza świadczył on na dokumencie biskupa Pawła, wystawionym 5 lutego 1449 r. Na początku lat pięćdziesiątych wyjechał do Bolonii,

aby studiować prawo kanoniczne. Po powrocie do kraju piastował w kapitule godność archidiacona dobrzyńskiego (1455-1497), a ponadto wikariusza generalnego biskupa Kazimierza (1475-1180) i oficjała plockiego (1475-1482). Zmarł między 3 stycznia 1497 a 12 grudnia 1505 r.³² Warto dodać, że to właśnie dzięki jego protekcji książę Kazimierz III wydał 26 kwietnia 1473 r. przywilej dla rodu Gozdawów, w którym potwierdził dawne ich posiadłości rodowe, dodając do nich wieś Nieździno w ziemi wyszogrodzkiej oraz udzielając zwolnienia od kar sądowych³³.

2. Rodzina Pawła Giżyckiego

Biskup Paweł Giżycki wywodził się z linii rodu Gozdawów, która otrzymała nazwisko od miejscowości Giżyce w ziemi gostynińskiej³⁴. Była ona odgałęzieniem linii zdiarskiej, a pierwszym Gozdawą piszącym się z Giżyc był Waclaw ze Zdziaru, ojciec biskupa Pawła. Natomiast pierwszym, który używał nazwiska Giżycki - jak wynika z zachowanych źródeł - był właśnie ów biskup³⁵.

Jak już wspomniano Waclaw ze Zdziar, ojciec Pawła Giżyckiego, mógł być wnukiem Waclawa, wojewody czerskiego. W dokumentach pojawia się od 1384 r. jako dworzanin księcia Siemowita IV³⁶, a od 1405 r. jako ochmistrz dworu księżnej Aleksandry, żony Siemowita IV, a siostry Władysława Jagiełły³⁷. Właśnie od roku 1405 pisał się z Giżyc, co świadczy, że dobra że otrzymał przed tą datą. Z czasem przekształcił je w posiadłość możnowładczą, w której najprawdopodobniej przyszedł na świat późniejszy biskup plocki. Przed 21 października 1418 r. Waclaw z Giżyc otrzymał urząd sędziego ziemskiego sochaczewskiego, a przed 30 listopada 1424 r. sędziego gostynińskiego³⁸. Jego żoną była Elżbieta z nieznanego rodu, z którą miał trzech synów: Pawła, Wincentego i Zygmunta. Zmarł po 7 lutym 1427 r.³⁹

Zapewne bratem Waclawa był Wojciech z Giżyc, ojciec Franciszka, kanonika plockiego. Jednak z powodu braku źródeł nic bliższego na jego temat nie można powiedzieć. Prawdopodobnie bliskim krewnym Waclawa był także Piotr z Giżyc. W latach 1411-1420 występował on jako dworzanin Siemowita IV⁴⁰.

O wiele więcej wiadomości posiadamy na temat synów Waclawa, braci biskupa Pawła Giżyckiego. Wincenty z Giżyc od 1447 r. piastował godność marszałka warszawsko-czerskiego oraz kasztelana wiskiego (1465-1468)⁴¹. Był dwukrotnie żonaty: z Olechną z Sochocina, córką marszałka Ścibora (1440), a po jej śmierci z Dobrochną Szyrzykówną, córką Jana z Fałkowa (przed 1447)⁴². Był jednym z najbogatszych ludzi na Mazowszu, a jego posiadłości obejmowały również rejony Małopolski. O jego potęgę finansową może świadczyć fakt, że w 1458 r. pożyczył królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi sumę w wysokości 1000 florenbów węgierskich, zabezpieczonych zapisem królewskim na zamku inowłodzkim. Zmarł przed 1468 r., pozostawiając po sobie: syna Pawła z pierwszego małżeństwa, a z drugiego syna Jana i córkę Katarzynę⁴³.

Paweł obrał karierę kościelną. Po studiach na uniwersytecie w Krakowie (1459)⁴⁴, niewątpliwie dzięki protekcji stryja, został kanonikiem plockim (przed 1470)⁴⁵. Natomiast jego przyrodni brat, Jan obrał karierę urzędniczą i od 1482 r. był marszałkiem na dworze księcia Bolesława V⁴⁶.

Drugi z braci biskupa Pawła, Zygmunt z Giżyc przeznaczony został, podobnie jak Paweł, do stanu duchownego. Swoją karierę kościelną rozpoczął od studiów na uniwersytecie w Krakowie (1427), po czym czynił starania o prowizję na prepozyturę włocławską, której to prałatury ostatecznie nie otrzymał. Był już w tym czasie (po 20 lipca 1429) dziekanem kruszwickim. W latach 1441-1446 studiował w Bolonii na tamtejszym uniwersytecie, uzyskując tytuł doktora dekrétów (5 kwietnia 1446). Już w trakcie studiów rozpoczął karierę w kapitule katedralnej plockiej. Początkowo był jej dziekanem (1444-1446), a następnie prepozytem (1446-1457). Zmarł - według zapisu w "Kalendarzu plockim" - 24 listopada 1457 r.⁴⁷

Bliskim krewnym braci Giżyckich, synów Waclawa, był Franciszek, syn wspomnianego już Wojciecha z Giżyc. Przez krótki okres (pomiędzy 6 grudnia 1441 a 9 czerwca 1442) posiadał on kantorię w kapitule katedralnej plockiej, a przed 9 czerwca 1442 r. posiadał już kanonię w kolegiacie warszawskiej. Brak źródeł nie pozwala na bliższe określenie daty jego śmierci⁴⁸.

Wraz ze śmiercią Andrzeja Wydźgi, wojewody plockiego (ok. 1443), a następnie kolejnego seniora rodu Gozdawów, biskupa Pawła Giżyckiego (1463), rola przedstawicieli tego rodu na Mazowszu coraz bardziej traciła na znaczeniu. Wielu Gozdawów osiadło na Podolu i Wołyniu⁴⁹. Z Giżyckich zaś, pozostałych na Mazowszu, Adam Boniecki wymienił w swym Herbarzu Andrzeja, kasztelana rawskiego, syna marszałka Jana (1530)⁵⁰, natomiast Kasper Niesiecki w Herbarzu Polskim przekazał wiadomości na temat Andrzeja Giżyckiego, poborcy w ziemi sochaczewskiej (1588) i Marcina, poborcy w ziemi rawskiej (1593)⁵¹.

Znaczną rolę w karierze kościelnej Giżyckiego odegrała protekcja, a także - na co ostatnio zwróciła uwagę Maria Koczerska - powinowactwo ze Zbigniewem Oleśnickim⁵². O powinowactwie tym dowiadujemy się między innymi z listu Oleśnickiego do Pawła Giżyckiego, datowanego przed 12 lutego 1452 r., w którym nadawca usprawiedliwia się, że nie mógł przybyć na chrzest bratanka biskupa Giżyckiego (nepotis baptismus), gdyż zaskoczyła go zaraza grasująca w Krakowie w 1451 r. oraz było to dla niego zbyt uciążliwe z powodu podeśłego już wieku⁵³.

3. Studia i kariera kościelna Pawła Giżyckiego

Wobec braku dokładnej informacji źródłowej niewiele można powiedzieć na temat pierwszych kilkunastu lat życia Pawła Giżyckiego, co zresztą jest typowe dla postaci tego okresu. Można więc przyjąć za Tadeuszem Słowikowskim, że przyszły biskup urodził się ok. 1400 r.⁵⁴. Był chyba najstarszym z synów Waclawa, właściciela Giżyc, a na pewno starszym od Zygmunta,

późniejszego prepozyta płockiego, o czym świadczy między innymi duża różnica lat w rozpoczęciu studiów uniwersyteckich.

Wiele przemawia za tym, szczególnie stosunek Giżyckiego do współkolejnotników w okresie późniejszym, gdy był już seniorem rodu, że od dzieciństwa wychowywany był on w kulcie dla tradycji rodzinnych. Zapewne z tego okresu znał opowieści o protośląście rodu, wojewodzie Krystynie, który dla młodych chłopców był doskonałym przykładem szlachetności rycerskiej. Wiadac jednak, że Pawła pociągało bardziej zdobywanie wiedzy, niż ćwiczenie się w walce rycerskiej, co było raczej pasją jego brata, Wincentego. Musiał być przy tym zdolnym młodzieńcem, skoro ojciec postanowił wysłać go na studia uniwersyteckie po zdobyciu niższego wykształcenia (może w Płocku?). Fakt ten zapoczątkował karierę młodego Pawła Giżyckiego.

Najprawdopodobniej w 1417 r. rozpoczął on studia w praskiej Karolinie⁵⁵. Został uczniem magistra Aleksego z Piekar, uzyskując w 1419 r. tytuł bakałarza sztuk wyzwolonych (*baccalarius in artibus*)⁵⁶. Trudno dziś z całą pewnością rozstrzygnąć motywacje wyboru miejsca studiów Pawła. Wydaje się, że podobnie jak w przypadku biskupa Stanisława Ciołka, również z pochodzenia Mazowszanina, wyborze Uniwersytetu Karola zdecydowała jego renoma i dość mała odległość⁵⁷. Przebywając nad Wełtawą miał Giżycki możliwość zetknięcia się ze zwolennikami doktryny Jana Husa. Rosnąca coraz bardziej "burza husycka" (zwłaszcza po wystąpieniu Jana Żelivskiego, kaznodziei w kościele HMP Śnieżnej na Nowym Mieście w Pradze i śmierci króla Wacława IV w lipcu 1419 r.) była przyczyną opuszczenia uczelni praskiej przez Aleksego z Piekar, a także jego ucznia, co dopiero promowanego bakałarza Pawła z Giżyc (1419).

O ile pobyt Giżyckiego w praskiej Karolinie nie budzi żadnych wątpliwości, o tyle poziom jego wiedzy wywołuje wiele kontrowersji. Współczesny Giżyckiemu Jan Długosz w *Żywotach biskupów płockich* ocenił wiedzę Pawła jako mierną, co najwyżej średnią (*vir eruditione quidem mediocri*)⁵⁸, a co pozwoliło Tadeuszowi Słowikowskiemu na wysunięcie wniosku, że "nie cechowała Giżyckiego jakaś głębsza wiedza"⁵⁹. Wydaje się to jednak zbyt dużym uproszczeniem. Nie można bowiem zapominać, że nie wszyscy zapisani na uniwersytecie kończyli studia, a jedynie, co czwarty zapisany osiągał stopień bakałarza⁶⁰.

Paweł Giżycki nie należał z pewnością do grona wielkich erudytych swojej epoki i poprzestał na przestudiowaniu najłatwiejszych dzieł Arystotelesa. Wykształcenie, które zdobył w Pradze pozwoliło mu na rozpoczęcie kariery kościelnej i kancelaryjnej. Według ustaleń Andrzeja Radziwińskiego wykształcenie, które posiadał stawiało go w nielicznej grupie wykształconych biskupów płockich, spośród których - w okresie od początku XIV w. do połowy wieku XV - tylko dwóch posiadało stopnie uniwersyteckie, a dwóch innych było jedynie studentami⁶¹.

Niewiele można powiedzieć na temat działalności Pawła w okresie od powrotu z Pragi (1419) do początku

1424 r., poza tym, że był w tym okresie plebanem w Stawiszynie (diec. gnieźnieńska). 13 stycznia 1424 r. kościół stawiszynski zamienił na archidiaconat dobrzyński ze Stanisławem s. Nasięgniwa ze Szczawina⁶². Prałaturę tę piastował jednak niedługo, najpóźniej do 25 kwietnia 1425 r., choć nie można wykluczyć, że utracił ją już 1 listopada 1424 r., gdy otrzymał prowizję na scholasterię krakowską⁶³.

Po raz pierwszy z tytułem scholastyka krakowskiego pojawił się na dokumencie biskupa Zbigniewa Oleśnickiego i kapituły katedralnej krakowskiej z 12 maja 1425 r., potwierdzającym fundację antyfony "Salve Regina" w katedrze krakowskiej ustanowioną przez prepozyta katedralnego, Mikołaja Pieniążka⁶⁴. Jako scholastyk świadczył też na dokumentach biskupa Zbigniewa Oleśnickiego wystawionych 6 lutego 1427 r. i 11 maja 1428 r. w Krakowie⁶⁵. Natomiast 13 maja 1429 r. wspomniany biskup wydał dokument zaświadczający, że Paweł z Giżyc scholastyk krakowski i kanonik gnieźnieński (*Paulus de Gyzytze scholasticus Cracoviensis et canonicus Gneznensis ecclesiarum*) wydzierżawił dwa puste siedliska przy ulicy Poselskiej w Krakowie, zwane "Boży Grób" (*vulgariter Polonice Bozygrob, Thewtonice vero Heligiegrab nominatis*), Janowi Freudental puszkarzowi i jego żonie Barbarze⁶⁶. Po raz ostatni jako scholastyk krakowski i delegat biskupa poznańskiego wystąpił na dokumencie zaświadczającym, że prawo patronatu kościoła w Konarzewie należy do właściciela wsi, Tomasza Owieczki⁶⁷.

Będąc scholastykiem w kapitule katedralnej krakowskiej był też Paweł Giżycki, co najmniej od 23 listopada 1424 r. pisarzem ziemskim krakowskim⁶⁸. Urząd ten utracił przed 25 sierpnia 1427 r., kiedy pisarzem tym był już Bartłomiej z Górki⁶⁹. Otrzymanie prałatury scholastyka krakowskiego oraz urzędu pisarza ziemskiego krakowskiego nie było dla Mazowszan łatwą sprawą, co tym bardziej wskazuje na protekcję ze strony Zbigniewa Oleśnickiego, który od 1423 r. był biskupem krakowskim.

Następne lata przyniosły Pawłowi Giżyckiemu kolejne godności i prebendy. W 1427 r. otrzymał kanonie w kapitule gnieźnieńskiej wraz z dziesięcinami w Piekocynie, Sławoszewku i Polskiej Wsi. Po raz pierwszy z tytułem kanonika gnieźnieńskiego na dokumencie arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca z 2 maja 1427 r., dotyczącym cła w Ołoboku⁷⁰. Wystąpił też na ostatnim miejscu wśród świadków przywileju tegoż arcybiskupa z 27 kwietnia 1428 r. dla kapituły katedralnej gnieźnieńskiej, który został potwierdzony w bulli papieskiej Eugeniusza IV z 28 listopada 1431 r.⁷¹ Wielokrotnie uczestniczył w posiedzeniach kapituły gnieźnieńskiej w latach 1429-1437, o czym informują akta posiedzeń tejże kapituły⁷².

Będąc kanonikiem gnieźnieńskim Giżycki - przed 21 lipca 1433 r. - dokonał zaboru łąk należących do mieszczan kłeckich, co spotkało się ze sprzeciwem mieszkańców, a cała sprawa za pośrednictwem plebana Świętosława trafiła aż na dwór króla Władysława Jagiełły⁷³. Z tytułem kanonika gnieźnieńskiego świadczył na dwóch dokumentach wspomnianego już arcybiskupa

Wojciecha Jastrzębca, wydanych dla: mieszkańców Kurzelowa (27 kwietnia 1434) i dla sołtysa wsi Kowale (30 kwietnia 1434)⁷⁴ oraz na dokumencie Jana z Brzostowa, wikariusza kapitulnego [3 (4) maja 1438], erygującego altarię fundacji Zofii, wdowy po mieszczańskim gnieźnieńskim Niemście w kościele Św. Trójcy w Gnieźnie⁷⁵.

W okresie od 22 marca 1437 r. do 21 października 1438 r. był administratorem dóbr arcybiskupich: zamku weneckiego i żnińskiego. Był także uczestnikiem zjazdu szlachty wielkopolskiej z przedstawicielami duchowieństwa archidiecezjalnego, obradującego w Koninie (1438)⁷⁶. Po raz ostatni jako kanonik gnieźnieński został zapisany 8 kwietnia 1439 r. w aktach konsystorza gnieźnieńskiego, przed którym toczyła się sprawa pomiędzy Ryszardem, opatem z Łądu i Marcinem ze Szczytnik⁷⁷.

Niedługo po otrzymaniu kanonii gnieźnieńskiej - jak sugeruje Tadeusz Słowikowski w tym samym roku (2427)⁷⁸ - przybyła mu również kanonia poznańska. W czasie obrad kapituły poznańskiej 14 listopada 1433 r. na jego wniosek zmniejszono z 50 grzywien wartość dziesięcin dostarczanych biskupowi z dóbr w Giżycach⁷⁹. Uczestniczył w kapitule generalnej w dniu 4 czerwca 1436 r., poświęconej prebendam prałatów i kanoników poznańskich⁸⁰.

Posiadając scholasterię krakowską, a także kanonie w kapitule gnieźnieńskiej i poznańskiej Giżycki nie przestawał czynić starań o uzyskanie prałatury w kapitule płockiej. Nie chodziło jednak tym razem o archidiaconat dobrzyński, utracony przez niego najpóźniej w 1425 r., ale o czwartą co do ważności prałaturę, czyli scholasterię. Spór o jej uzyskanie toczył z Gotardem z Gurby i Jakubem z Łowa, co najmniej od 6 stycznia 1430 r., po zawakowaniu tejże prałatury na skutek śmierci Macieja z Leksyna. Zakończył się on porażką Pawła, a prałaturę tę między 12 października 1431 a 27 grudnia 1432 r. objął wspomniany Gotard z Gurby. Dopiero po jego śmierci Giżycki odniósł sukces i uzyskał scholasterię płocką na krótko między 24 lutego a 3 kwietnia 1433 r. Wkrótce jednak utracił ją na rzecz Stanisława s. Sędką z Meszny, współrodowca ówczesnego biskupa płockiego, Stanisława Pawłowskiego h. Pierzchała, co miało miejsce między 3 a 8 kwietnia 1433 r.⁸¹

4. Wybór i konsekracja

29 kwietnia 1439 r. zmarł biskup płocki Stanisław Pawłowski - uważany przez Henryka Samsonowicza za najzdolniejszego polityka mazowieckiego owego czasu⁸² - i został pochowany w kościele dominikańskim św. Mikołaja w Toruniu⁸³. Zgodnie z prawem kanonicznym władza w diecezji przeszła w ręce administratora sede vacante, którym został Ścibor z Belska (starszy), wikariusz generalny i archidiacon płocki⁸⁴.

Miesiąc później - 28 maja 1439 r.⁸⁵ - po wystąpieniu mszy św. do Ducha świętego, celebrowanej przez Andrzeja, opata czerwińskiego, po odbytej spowiedzi i przyjęciu Komunii św., prałaci i kanonicy płockcy zbrali

się na kapitule celem wyboru nowego pasterza diecezji. Rozważając różne sposoby dokonania elekcji, wybrali drogę kompromisu (per viam compromissi), ustanawiając spośród siebie trzech elektorów: Stanisława z Meszny h. Pierzchała, scholastyka płockiego, Jana z Koskowa h. Dołęga, kanclerza kapitulnego i Jana z Hiewieśla h. Pomian, dziekana włocławskiego i kanonika płockiego⁸⁶. Elektorzy po złożeniu przysięgi przed kapitułą dokonali wyboru Pawła Giżyckiego, którego popierał Zbigniew Oleśnicki. Po zatwierdzeniu wyboru nowego biskupa przez członków kapituły, wśród bicia dzwonów i odśpiewaniu uroczystego Te Deum laudamus wybór ten ogłoszono klerowi i ludowi oczekującemu na zewnątrz katedry⁸⁷.

Dla uprawomocnienia wyboru nowego pasterza diecezji płockiej potrzebne jeszcze było zatwierdzenie papieskie, po które do Rzymu wydelegowano wspomnianego już Ścibora z Belska, administratora diecezji sede vacante, oraz Jakuba s. Jaszczodła z Miszewa, ówczesnego prepozyta płockiego⁸⁸. Prałaci ci wyruszyli do papieża nie wcześniej niż po 15 czerwca 1439 r., gdyż tego właśnie dnia Ścibor z Belska - pełniący jeszcze nadal urząd administratora diecezji - był arbitrem w sporze między wspomnianym Jakubem Jaszczodłowicem, prepozytem płockim, a jego bratankiem Janem oraz Dorotą jego matką o wieś Miszewo⁸⁹. Wynika z tego, że do Eugeniusza IV dotarli oni już po zdeponowaniu go przez sobór bazylejski (25 czerwca 1439)⁹⁰. W tej sytuacji biskup - elekt, a może już nawet biskup - nominat, jeśli dać wiarę przekazowi Stanisława Łubieńskiego o konfirmacji Eugeniusza IV udzielonej elektowi płockiemu we wrześniu 1439 r.⁹¹, przy tym zręczny dyplomata, dorównujący zapewne swemu poprzednikowi na stolicy biskupiej, zwrócił się o dodatkowe potwierdzenie do arcybiskupa gnieźnieńskiego - Wincentego Kota⁹².

Uroczystości konsekracyjne biskupa - nominata odbyły się z wielkim przepychem w katedrze wawelskiej, w niedzielę 27 grudnia 1439 r. pod przewodnictwem arcybiskupa Wincentego Kota. W czasie konsekracji obecny był król Władysław oraz dostojnicy kościelni i świeccy⁹³.

Porównując drogę Giżyckiego do biskupstwa płockiego z innymi karierami duchownych w Sredniowieczu, którzy osiągnęli tę godność można dostrzec pewne specyficzne elementy różniące ją od cech typowych dla kariery przeciętnego biskupa płockiego, a które ostatnio wyodrębnił Andrzej Radziwiński w jednym ze swoich artykułów⁹⁴. Po pierwsze Giżycki ukończył studia uniwersyteckie, co było rzadkością w tej grupie duchownych. Po drugie swoją karierę kancelaryjną, będącą wstępem do kariery kościelnej, odbywał nie na Mazowszu, ale w Małopolsce, jako pisarz ziemski krakowski (1424-1427). Po trzecie udało mu się kumulować beneficja aż w czterech kapitułach, przy czym najkrócej posiadał prałaturę archidiacona dobrzyńskiego (1424-1425) i scholastyka (1432-1433), właśnie w kapitule płockiej.

Jednak już po uzyskaniu biskupstwa płockiego, podobnie jak jego poprzednicy od XIV w., nie awansował na inne "godniejsze." biskupstwa, położone na terenie

Królestwa Polskiego.

Przypisy:

¹ J. Wiesiołowski, *Episkopat polski XV w. jako grupa społeczna*, [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej*, t. 4, Warszawa 1990, s. 243; A. Radziwiński, *Droga do biskupstwa płockiego w XIV i i. połowie XV w.*, [w:] *Personae, Colligationes, Facta*, Księga pamiątkowa prof. K. Jasińskiego, Toruń 1991, s. 77; Idem, *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV w. na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995, s. 98 nn.

² Zob. *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, opr. A. Borkiewicz-Celińska, z. 1, Wrocław 1980, s. 89-90; L. Rauhut, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska w obudowie kamiennej na Mazowszu i Podlasiu, Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne*, t. 1 (1971), s. 506-508.

³ K. Pacuski, *O rodzie Gozdawów na Mazowszu w XIV - XV w. i jego tradycjach*, [w:] *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, Warszawa 1991, s. 659; *Diecezja płocka. Struktura personalno-administracyjna*, pod red. W. Lisa. Płock 1978, s. 104.

⁴ *Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae Incliti Regni Poloniae*, wyd. J. Dąbrowski, t. 5-6, Varsoviae 1972, s. 225-227.

⁵ K. Pacuski, op. cit., s. 664.

⁶ *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego* (cyt. dalej KDMaz.), wyd. T. Lubomirski. Warszawa 1863, nr 40.

⁷ Ibidem, nr 43, 44.

⁸ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza* (cyt. dalej NKDMaz.), cz. 2: Dokumenty z lat 1248-1355, wyd. I. Sułkowska-Kuraś przy współudziale K. Pacuskiego i H. Wajsa, Wrocław 1989, nr 117.

⁹ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta* (cyt. dalej Acta cap. nec non iud.), wyd. B. Ulanowski, t. 3, cz. 1, Kraków 1918, nr 284 (kopia dokumentu erekcyjnego wystawionego w Płocku 18 VII 1305 r.); zob. także *Diecezja płocka*, s. 104.

¹⁰ K. Pacuski, op. cit., s. 657.

¹¹ *Metryka księżstwa mazowieckiego z XV-XVI wieku*, wyd. A. Włodarski, t. 1, Warszawa 1918, nr 827; zob. także K. Pacuski, op. cit., s. 659.

¹² KDMaz., nr 53.

¹³ *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka* (cyt. dalej Zb. dok. i list.), wyd. S. M. Szacherska, t. 1, Warszawa 1975, nr 20. Dokument ten, wystawiony w Gąbinie, dotyczył zamiany wsi i gruntów pomiędzy księciem Wacławem, a biskupem płockim Florianem w celu rozbudowy Płocka.

¹⁴ KDMaz., nr 54; zob. także K. Pacuski, op. cit., s. 660.

¹⁵ Wacław z tytułem wojewody czerskiego wystąpił na dokumentach księcia czerskiego Trojdena I z lat 1326-1341. KDMaz., nr 54, 55, 57. Natomiast Paweł z Gozdowa jako wojewoda płocki wystąpił tylko raz na dokumencie księcia Bolesława III Wańkowica z 9 X 1345 r. Ibidem, nr 67. Urząd ten utracił przed 21 X 1349 r., kiedy wojewodą płockim był już Dadźbog z rodu Junoszków. Ibidem, nr 70. Zdaniem Kazimierza Pacuskiego, op. cit., s. 661, urząd wojewody płockiego Paweł z Gozdowa otrzymał bezpośrednio po zmarłym Krystynie i może równocześnie z awansem Wacława na wojewodę czerskiego, a więc w latach 1322-1326.

¹⁶ Por. K. Pacuski, op. cit., s. 660.

¹⁷ A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej*

płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne, t. 1: Pralaci, s. 92; Idem, *Działalność i kariery archidiaconów dobrzyńskich w XIV i I poł. XV w.*, "Studia Płockie" (cyt. dalej SP), t. 21 (1993), s. 114; zob. także K. Pacuski, op. cit., s. 660.

¹⁸ K. Pacuski, op. cit., s. 661.

¹⁹ KDMaz., nr 105.

²⁰ Ibidem, nr 106; zob. także A. Supruniuk, *Wojewoda płocki Abraham Socha. Przyczynek do genealogii Nałęczów mazowieckich*, [w:] *Personae*, s. 50-65; Eadem, *Otoczenie księcia mazowieckiego go Siemowita IV (1374-1426)*, Toruń 1995, s. 111-113 (maszynopis przechowywany w Archiwum UMK w Toruniu).

²¹ K. Pacuski, op. cit., s. 661.

²² Stanisław Grad h. Dołęga z tytułem wojewody płockiego występował jako świadek na dokumentach książęcych od 1412 r. KDMaz., nr 150; zob. także K. Pacuski, op. cit., s. 661-662; A. Supruniuk, *Otoczenie*, s. 183-185.

²³ *Mazowieckie przywileje rodowe z XIV i XV w.*, wyd. W. Semkowicz, [w:] AKH AU, t. 11 (1909-1911), nr 1 (z oblaty z 1432 r.).

²⁴ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* (cyt. dalej KDWIkp.), t. 3, wyd. I. Zakrzewski, F. Piekosiński, Poznań 1879, nr 1696, 1697.

²⁵ K. Pacuski, op. cit., s. 661, przyp. 32.

²⁶ Ibidem, s. 662-663; A. Supruniuk, op. cit., s. 125-127.

²⁷ K. Pacuski, op. cit., s. 663.

²⁸ *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, z. 1, s. 89.

²⁹ A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV* (Wybrane problemy), [w:] *Genealogia - Polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym*, pod red. J. Wroniszewskiego. Toruń 1993, s. 119 nn.

³⁰ A. Radziwiński, *Pralaci*, t. 1, s. 141-142.

³¹ Ibidem, t. 1, s. 143.

³² Ibidem, t. 1, s. 102-103.

³³ *Mazowieckie przywileje*, nr 9; zob. także *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu*, opr. A. Wolff, A. Borkiewicz-Celińska. Wrocław 1971, s. 36.

³⁴ Nazwa miejscowości Giżyce wywodzi się od staropolskiej nazwy "giza, giż(r)za", oznaczającej "dolną część goleni świńskiej, cięłej lub wołowej". Por. *Słownik staropolski*, pod red. S. Urbańczyka, t. 2, Warszawa 1956, s. 414. Podobny źródłosłów zawierają inne nazwy miejscowości na Mazowszu: Giżyno koło Bielska, Giżyn (dawniej Giżyno) i Giżynek w ziemi zawkrzeńskiej, Siennica - Giże w ziemi nurskiej. Por. *Diecezja płocka*, s. 535; *Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku*, [w:] *Atlas historyczny Polski*, t. 7, cz. 2, pod red. W. Pałuckiego. Warszawa 1973, s. 165, 216. Nazwa "Giżyno" (pow. sułczyński) znalazła się m.in. w cytowanym już dokumencie księcia Bolesława III z 21 X 1349 r. KDMaz, nr 70; zob. także A. Borkiewicz-Celińska, *Osadnictwo Zawkrza w okresie książęcym*, [w:] *Studia i materiały do dziejów ziemi zawkrzeńskiej*, t. 1, pod red. J. Antoniewicza. Warszawa 1971, s. 70-71.

³⁵ Najstarsze zapisy nazwiska Pawła Giżyckiego (Gyszyczy, Gyszyczy, Gizicki) występują na dokumencie arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha Jastrzębca z 27 IV 1428, tramsumowanym w bulli papieża Eugeniusza IV z 28 XI 1431 r. (KDWIkp., t. 5, nr 527) oraz w aktach kapituły gnieźnieńskiej z 26 IV 1429 r. (Acta cap. nec non iud., t. 1, nr 1611; zob. także *Słownik staropolskich nazw osobowych*, pod red. W. Taszyckiego, t. 2,

Kraków 1968-1970, s. 21. Natomiast J. Piętka, *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*. Warszawa 1975, s. 67, błędnie sugeruje, że pierwszym, który używał formy nazwiska Giżycki był dopiero Andrzej, syn Jana Giżyckiego, bratanek biskupa Pawła, i Małgorzaty z Leżenic (przełom XV i XVI w.).³⁶ KDWlkp., t. 5, nr 79.

³⁷ Zb. dok. i list., t. 1, nr 53, 67.

³⁸ Adam Wolff w spisie urzędników mazowieckich, zob. Idem, *Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370-1526*. Wrocław 1962, s. 288, nie podał dat sprawowania urzędu sędziego ziemskiego przez Wacława z Giżyc. Jego następcą był Andrzej z Zawad i Przeradowa, który z tytułem tym wystąpił po raz pierwszy 15 XII 1427 r. A. Supruniuk, *Otoczenie*. Toruń 1995, s. 266-267.

³⁹ K. Pacuski, op. cit., s. 663.

⁴⁰ Zb. dok. i list., t. 1, nr 100; t. 2 (uzupełnienia), nr 735; *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 5, wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, nr 1236, 1237, 1270, 1272, 1276, 1286, 1305; zob. także A. Supruniuk, op. cit., s. 228.

⁴¹ Na jego temat zob. biogram autorstwa Tadeusza Słowikowskiego, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (cyt. dalej PSB), t. 8, Wrocław 1959-1960, s. 26-27; zob. także A. Wolff, op. cit., s. 285; J. Piętka, op. cit., s. 64-66.

⁴² J. Piętka, op. cit., s. 64-65.

⁴³ PSB, t. 8, s. 27.

⁴⁴ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 1, wyd. Z. Pauli, Kraków 1887, s. 159.

⁴⁵ Datę tę podaje J. Piętka, op. cit., s. 66 na podstawie wpisu do Metryki Królewskiej (MK 5, k. 132^v), gdzie Paweł jako kanonik płocki przekazał swemu przyrodniemu bratu Janowi wieś Wychnę w ziemi zakroczymskiej.

⁴⁶ KDMaz., nr 248, 258.

⁴⁷ Na jego temat zob. biogram autorstwa Tadeusza Słowikowskiego, [w:] PSB, t. 8, s. 28. Por. A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. i55-156.

⁴⁸ A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 78.

⁴⁹ K. Pułaski, *Kronika polskich rodów szlacheckich Podolia, Wołynia i Ukrainy*, t. 2, Warszawa 1991, s. 32-49.

⁵⁰ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 6, Warszawa 1903, s. 61.

⁵¹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, Lipsk 1839, s. 133.

⁵² M. Koczerska, *Rola związków rodzinnych i rodowych w działalności publicznej Zbigniewa Oleśnickiego*, [w:] *Genealogia-Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. A. Radziwińskiego, J. Wroniszewskiego. Toruń 1996 (w druku).

⁵³ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 3, wyd. A. Lewicki. Kraków 1894, nr 48. Wydawca tego listu zaznaczył (s. 59, przyp. 1), że był on odpowiedzią na list Pawła Giżyckiego z 10 X 1451 r., który niewątpliwie był zaproszeniem na chrzest. Z listu Oleśnickiego wynika, że chrzest ten miał się odbyć 12 II 1452 r. (pro dominico exurge) w miejscowości Chociszewo (Choczyszow), gdzie zamieszkiwała rodzina biskupa Giżyckiego (in domos vestre paternitatis). Dobra te - jak wynika z wpisu do Metryki Koronnej (MK, t. 4, k. 81^v) - nabył w 1448 r. brat biskupa Pawła, Wincenty Giżycki, od Mikołaja z Chociszewa (a nie Chocieszkowa, jak podał J. Piętka) z prawem rybołówstwa, brzegami i łakami za sumę 1200 grzywien płatnych w półgroszach krakowskich, J. Piętka, op. cit., s. 65. W dobrach tych biskup Giżycki erygował parafię (4 II 1452), a więc tydzień przed planowaną uroczystością chrztu. Por. T. Żebrowski, *Kościół (XIV - początek XVI w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, s. 347, przyp. 140; *Diecezja płocka*, s. 427. Trudno z całą pewnością ustalić tożsamość wspomnianego w liście bratanek (nepotis) biskupa Pawła. Wydaje się, że chodzi o Jana Giżyckiego, syna Wincentego i Dobrochny Szy-

rzykówny, piszącemu się z Chociszewa, któremu biskup Giżycki pozostawił w testamencie część dóbr w Gozdowie.

⁵⁴ T. Słowikowski, op. cit., s. 23.

⁵⁵ Datę tę można przyjąć na podstawie badań F. Eulenburga, *Die Frequenz der Deutschen Universitäten von ihrer Grundung bis zur Gegenwart, Abhandlungen der Koniglichen Sachsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, t. 24 (1906), z. 2, s. 29; zob. także J. Krzyżaniakowa, *Studia Polaków na Uniwersytecie w Pradze w drugiej połowie XIV i na początku XV wieku*, [w:] *Związki Uniwersytetu Praskiego z Uniwersytetem Krakowskim w drugiej połowie XIV wieku*, Acta Universitatis Carolinae, t. 5 (1964), fasc. 1-2, s. 102.

⁵⁶ *Monumenta Historica Universitatis Carolo - Ferdinandae Pragensis*, t. 1, cz. 1: *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis*, Pragae 1830, s. 449; zob. także H. Barycz, *Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze*, "Przegląd Zachodni", t. 4 (1948), z. 3-4, s. 338; Idem, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*. Wrocław 1969, s. 23.

⁵⁷ Por. Z. Kowalska, Stanisław Ciótek, *Podkanclerzy królewski, biskup poznański, poeta dworski*. Kraków 1993, s. 25. Warto nadmienić, że w okresie studiów Pawła Giżyckiego w Pradze nie studiował tam żaden z płockich duchownych. Po raz ostatni dość licznie odwiedzali oni Karolinę na początku XV w. Byli to: Andrzej z Szydłowa i Kanigowa (140i), Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa (1408), Jakub z Miszewa (1400), Mroczek z Grąbca (1399-1401), Paweł z Mazewa (1401), Ścibor z Belska starszy (1400). Por. A. Radziwiński, *Niższe duchowieństwo katedralne w Polsce średniowiecznej. Wikariusze katedry płockiej w XIII - poł. XV w.*, cz. 1: *Skład osobowy*, NP, t. 76 (1991), s. 27-28; Idem, *Pralaci*, t. 1, s. 40-42; t. 2, s. 18-19.

⁵⁸ *Vitae episcoporum Plocensium abbreviate Joannis Długossum cum continuatione Laurentii de Wszerecz*, wyd. W. Kętrzyński, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 6, Kraków 1893, s. 611.

⁵⁹ PSB, t. 8, s. 25.

⁶⁰ F. Eulenburg, op. cit., s. 29; J. Krzyżaniakowa, op. cit., s. 102. R. Ch. Schwinges, *Europäische Studenten des späten Mittelalters*, [w:] *Die Universität in Alteuropa*, hrsg. A. Patschovsky, H. Rabe, Konstanz 1994, s. 131-136, wyróżnił pięć typów studentów w okresie średniowiecza: Simplex, Bakkalar, Magisterstudent, Standesstudent, Fachstudent. Paweł Giżycki należał do drugiej z wymienionych kategorii studentów.

⁶¹ A. Radziwiński, *Droga do biskupstwa*, s. 77-78.

⁶² Idem, *Pralaci*, t. 1, s. 122; Idem, *Działalność i kariery archidiaconów dobrzyńskich w XIV i I poł. XV w.*, "Studia Płockie", t. 21 (1993), s. 116.

⁶³ B. Przybyszewski, *Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436-1480)*, [w:] *Długossiana*, Warszawa 1980, s. 33; A. Radziwiński, *Pralaci*, t. 1, s. 112.

⁶⁴ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 2 (1416-1450), wyd. S. Kuraś. Lublin 1973, nr 254.

⁶⁵ Ibidem, cz. 2, nr 274 (Zbigniew Oleśnicki zaświadcza, że Mikołaj Toporek pleban z Zęborzyna zrzekł się na rzecz biskupa dziesięć z pół dworskich w Ruszkowie wzamian za dziesięć z nowizn zwanych Przymiarki w Zęborzynie); nr 275 (Biskup Zbigniew nadaje kościołowi w Ruszkowie dziesięć z ról folwarcznych w tej wsi oraz dziesięć z ról kmiących w nowo założonej wsi Dębno) - oba dokumenty z datą 6 II 1429 r.; nr 283 (Biskup Oleśnicki eryguje ołtarz NMP Śnieżnej w katedrze krakowskiej, ufundowany przez Dziwisza z Pacanowa, prepozyta skalbmierskiego).

⁶⁶ Ibidem, cz. 2, nr 291. Przy ul. Poselskiej mieszkali w pierwszej ćwierci XV w. następujący kanonicy krakowscy: Jan Szafraniec (1405), Ibidem, cz. 2, nr 488; Andrzej Mysza (1420), Ibidem, cz. 2, nr 236; Tomasz z Chrobrza (1430), Ibidem, cz. 2, nr 302; zob.

- także M. Koczerska, *Siedziby krakowskich urzędów kościelnych w XV w.*, [w:] *Czas, przestrzeń, praca w dawnych miastach. Studia ofiarowane Henrykowi Samsonowiczowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*. Warszawa 1991, s. 84-85.
- ⁶⁷ KDWlkp., t. 10, nr 1447.
- ⁶⁸ *Urzednicy malopolscy XII-XV w.* Spisy, opr. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990, nr 221.
- ⁶⁹ Ibidem, nr 222.
- ⁷⁰ KDWlkp., t. 9, nr 1129.
- ⁷¹ KDWlkp., t. 5, nr 527.
- ⁷² Acta cap. nec non iud., t. 1, nr 1611 (26 IV 1429), 1656 (8 IX 1436), 1657 (28 X 1436), 1663 (16 V 1437), 1671 (2 XI 1437).
- ⁷³ KDWlkp., t. 9, nr 1333.
- ⁷⁴ Ibidem, t. 5, nr 547, 548.
- ⁷⁵ Ibidem, t. 10, nr 1457.
- ⁷⁶ J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. 2, Poznań 1887, s. 156, 159.
- ⁷⁷ Acta cap. nec non iud., t. 2, nr 352.
- ⁷⁸ PSB, t. 8, s. 24.
- ⁷⁹ Z. Kowalska, op. cit., s. 83.
- ⁸⁰ Acta cap. nec non iud., t. 1, nr 190.
- ⁸¹ A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 122-123.
- ⁸² H. Samsonowicz, *Dzieje polityczne (połowa XIV - początek XVI w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, s. 221.
- ⁸³ *Calendarium Plocense*, wyd. W. Kętrzyński, [w:] MPH, t. 5, s. 450; J. Długosz, *Historiae Polonicae libri XII*, wyd. A. Przeździecki, [w:] *Opera omnia*, t. 13, Cracoviae 1877, s. 615: [Stanislaus Pawlowsky] morte et ipse vicesima nona die mensis Aprilis[...] exegisset, absumptus est et apud fratres Praedicatorum in Thorun ante sacrarium sepultus. Idem, Vitae, s. 610: Ad extremumque angina strangulatus Torunii sub manus medici mortuus apud Dominicanos vili sepultura tumulatus quiescit. S. Hain, op. cit., s. 142 podał błędną datę śmierci biskupa (19 IV 1439).
- ⁸⁴ A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 146.
- ⁸⁵ *Calendarium Plocense*, [w:] MPH, t. 5, s. 452; zob. także S. Hain, Wincenty Kot, *Prymas Polski (1436-1448)*, Poznań 1948, s. 142.
- ⁸⁶ J. Długosz, op. cit., t. 13, s. 615: Post cuius [Stanislaus Pawlowsky] mortem Prelati et Canonici ecclesiae Plocensis, celebrato Capitulo pro electione futuri pontificis, Paulum de Gizicze scholasticum Cracoviensem et canonicum Plocensem, genere nobilem de domo Gozdawa, concorditer eligunt per viam compromissi in episcopum; zob. także S. Hain, op. cit., s. 142; A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 131. J. Korytkowski, *Prałaci*, t. 2, s. 64 podał błędnie, że jednym z elektorów był Pełka z Niewiesza, dziekan kujawski, gdy chodziło o Jana z Niewiesza. Por. A. Radziwiński, op. cit., t. 2, s. 76-78. Na temat Jana z Koskowa i Stanisława z Meszny zob. Ibidem, t. 1, s. 98-100, 130-131.
- ⁸⁷ S. Hain, op. cit., s. 143.
- ⁸⁸ S. Łubieński, *Series, vitae, res gestae episcoporum Plocensium, censium, Cracoviae 1642*, s. 361; zob. także S. Hain, op. cit., s. 143; W. Góralski, *Powstanie kapituły kolegiackiej w Pułtusku, Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*, t. 26 (1973), s. 289; A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 146.
- ⁸⁹ A. Radziwiński, op. cit., t. 1, s. 146.
- ⁹⁰ Por. T. Silnicki, *Sobory powszechne a Polska*, Warszawa 1962, s. 104; B. Kumor, *Eugeniusz IV*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 1295; R. Fischer-Wollpert, *Leksykon papieży*, Kraków 1990, s. 134.
- ⁹¹ S. Łubieński, op. cit., s. 361.
- ⁹² J. Długosz, op. cit., t. 13, s. 615; zob. także L. Grosse *Stosunki Polski z Soborem Bazylejskim*. Warszawa 1885, s. 68; J. Korytkowski, *Arcybiskupi*, t. 2, s. 162; S. Hain, op. cit., s. 143; T. Silnicki, op. cit., s. 114.
- ⁹³ J. Długosz, op. cit., t. 13, s. 615; Idem, *Vitae*, [w:] MPH, t. 6, s. 610-611; *Calendarium Plocensem*, [w:] MPH, t. 5, s. 461: 27; 27 XII 1429 r. (sic!) hac die dominus Paulus electus Plocensis Cracoviae fuit consecratus.
- ⁹⁴ Por. A. Radziwiński, *Droga do biskupstwa*, s. 76 nn.